

Borbély Emese

Alterglob válaszok
a 21. században

Nyereség és etika

A megállíthatatlanul mélyülő szakadék gazdagok és szegények, Észak és Dél között egyre több ember mind nagyobb mértékű lecsúszásával jár együtt. A média sokkolva tudósít ezekről a folyamatokról, így elérve, hogy megértsük: a nyugati gazdasági-társadalmi berendezkedés is felelős a történésekért. Sokan felismerik, hogy a hagyományos befektetések, amelyek csakis a minél nagyobb nyereséget tartják szem előtt és semmilyen szociális, vagy ökológiai összefüggést nem mérlegelnek, hosszútávon nem fenntarthatók. Ennek ellenére mindennapjainkat – sajnos – szinte csak ilyen befektetési lehetőségek jellemzik és sokan nem is tudják, hogy van alternatíva, ugyanis az *etikus finanszírozás* fogalma szerencsére az etikus finanszírozás fogalma azonban egyre inkább kezd elterjedni. Az etikus befektetések lényege abban áll, hogy azokat nem csak nyereség és kockázati szempontok alapján értékelik, hanem ökológiai és szociális kritériumok alapján is. Ezekre a lehetőségekre világítok rá a következőkben.

„PÉNZ HAJTJA A FÖLD KERÉKÉT...”

...Halljuk és tapasztaljuk sokszor, és a globalizációs folyamatok e mondatot csak még inkább igazgá teszik. A pénz- és tőkepiacok eredetileg azért alakultak ki, hogy az árupiacot és a kereskedelmet hatékonyabbá tegyék, illetve finanszírozzák. E szerep azonban már régen a visszájára fordult. A legmodernebb telekommunikációs eszközökkel működő globális pénz- és tőkepiacok az utóbbi évtizedekben a gazdaság legmeghatározóbb szereplőivé váltak.

A pénzpiacokon lezajlott tranzakciók jelentős hányada mögött semmilyen formában nem áll a reálgazdaság, viszont annál több a spekuláció, vagyis az emberek azért adnak-vesznek devizákat, részvényeket, befektetéseket, hogy abból nyereséghez jussanak. Sokakat azonban elgondolkodtat az, hogy egy-egy ilyen befektetéssel sokszor olyan üzleteket, folyamatokat és vállalatokat finanszíroznak, amelyek politikája távol áll a saját értékrendjüktől.

A GYÖKEREK

A z etikus finanszírozás gyökerei különböző helyekre, időpontokra és emberekre vezethetők vissza attól függően, hogy hogyan és hol kezdjük kutatásunkat. Az újkorban a kvékerek és a metodisták fogalmazták meg először, hogy csakis olyan üzleti vállalkozásokból szeretnék kivenni részüket, amely nem áll ellentétben értékítéletükkel. A kvékerek vezetői például megtiltottak bármiféle kapcsolatot azon kereskedőkkel, akik embereket adtak-vettek. A Metodista Egyház egyik alapítója, John Wesley pedig azt hirdette, hogy lehet üzletelni, nyereséget generálni, de soha nem más egészségének, életének kárára.

A 19. század során számos egyház különös figyelmet fordított arra, hogy milyen módon kamatozik megtakarításuk. Mivel a legtöbb egyház költségvetésében komoly összegek fordultak meg, hathatós nyomást tudtak gyakorolni a bankokra és egyéb pénzügyintézetekre annak érdekében, hogy a számukra előnyös befektetési lehetőségeket kialakítsák. Az első kísérleteknél kikötötték, hogy az alkohol- és a dohányiparba nem hajlandók pénzt investálni, a paletta azonban folyamatosan bővült és országonként, térségenként más és más irányba változott. Ezek a befektetési csomagok azonban nem voltak nyilvánosak és hozzáférhetőek a nagyközönség számára.

AZ APARTHEID ÉS A VIETNÁMI HÁBORÚ

E rdekes módon az etikus befektetési alapok szélesebb körökben való elterjedésüket a dél-afrikai apartheid rezsimnek és a vietnámi háborúnak „köszönhetik”. 1968-ban az Amerikai Egyesült Államokban rengeteg privátbefektető tiltakozott a vietnámi háborúból hasznot húzó vállalatok ellen és igyekeztek kivonni tőkéjüket az ilyen cégekből.

A Dél-afrikai Köztársaság 1960-ban került a világ figyelmének középpontjába. Március 21-én Sharpeville-ben fehér rendőrök belelőttek a szegregáció ellen békésen tüntető feketék töme-

gébe, megölve 69 embert, köztük nőket és gyerekeket. Az incidens komoly felháborodást keltett „Északon” és az apartheid-ellenesek tábora hirtelen sokszorosára nőtt.

1971-ben Leon Sullivan, a General Motors egyik felügyelő-bizottsági tagja megfogalmazta a később róla elnevezett irányelveket azt illetően, hogy az amerikai vállalatok miként bonyolítsák le üzleteiket Dél-Afrikában és hogyan viselkedjenek etikus módon a színes bőrű partnereikkel. Öt évvel később az Egyesült Nemzetek Közössége kötelező fegyverembargót hirdetett a Dél-afrikai Köztársasággal szemben.

1972-ben Nagy-Britanniában létrejött a Christian Concern for Southern Africa azzal a céllal, hogy felhívja a figyelmet a dél-afrikai politikai problémákra, és ernyőszervezetként lobbytevékenységet folytasson a brit egyházak nevében. A CCSA fő feladatának tekintette, hogy információkat gyűjtsön a Dél-Afrikában tevékenykedő vállalatokról, egyúttal nyomást gyakoroljon azokra a színes bőrű dolgozóikkal való igazságos és etikus bánásmód elfogadtatása érdekében.

Az apartheidpolitikával szembeni nemzetközi ellenállás a tőzsdére is kihatott. Sok tőzsdeügynök (a befektetők hatására) úgy döntött, hogy portfólió befektetési lehetőségei közül törli azokat a vállalatokat, amelyeknek bármiféle kapcsolata van Dél-Afrikával. Ez a Pretoriára nehezedő nyomás – amelynek eredetileg etikus-morális okai voltak, s később a gazdaságra és a politikára is kihatott – nem kis mértékben járult hozzá az apartheid elleni sikeres harchoz.

AZ ETIKUS FINANSZÍROZÁS ELTERJEDÉSE

Ezzel egyidőben Ralph Nader, a „fogyasztók ügyvédje” az Egyesült Államokban kiállt a nagy világcégek felelőtlen szociális és környezetvédelmi magatartása ellen. Ő fogalmazta meg először az egyének – a vásárlók és a befektetők – felelősségét azt illetően, hogy mennyire cselekszenek tudatosan vásárlásaik és befektetéseik során, és ezzel miként befolyásolják a vállalatok, bankok, nagy beruházók döntési folyamatait.

„a világban egyre több hitelintézmény veszi fel ajánlatai közé az etikus befektetési alapokat, hogy azzal még szélesebb ügyfélkörre tehessenek szert”

ség számára is elérhetővé vált a Jacob-féle etikus befektetési alap, a Stewardship Unit Trust, a pénzügyi tanácsadók „Brazil” alapnak nevezték a kezdeményezést, mivel úgy gondolták, „etikából” lehetetlen pénzt csinálni, így bárkit, aki ilyen alapot akart vásárolni, bolondnak tartottak.¹ A Stewardship Unit Trust azonban megcáfolta a kételkedőket és már az első évben felültejesítette az elvárásokat.

A JELEN

Szerte a világban egyre több hitelintézmény veszi fel ajánlatai közé az etikus befektetési alapokat, hogy azzal még szélesebb ügyfélkörre tehessenek szert. A világ leggazdagabb országaiban ugyanis az emberek tudni akarják, hogy „miként dolgozik a pénzük”, a bankoknál elhelyezett betéteiket mire használják fel, s mind többen szeretnék kiszűrni az olyan cégeket, amelyeket etikus megfontolás miatt nem szívesen támogatnának a betéteikből származó hitelekkel. Egyeseknek a környezetvédelem fontos, másoknak inkább a szociális kérdések, illetve sokak egyszerre szeretnének megoldást találni mindkét globális problémára.

Az etikus befektetési alapoknak rengeteg formája van. Röviden összefoglalva ezek az alapok csak olyan vállalatokba fektetnek be (vagyis adnak olcsó hitelt), amelyek ökológiai és társadalmi szempontból „tiszták”; vagyis nem dolgoztatnak gyerekeket, illetve kvázi-rabszolgákat, nem kereskednek fegyverrel, droggal, dohánnyal és egyéb az egészségre káros anyagokkal, korrekt bért fizetnek alkalmazottaiknak, nem végeznek ember- és állatkísérleteket, s például nem túl magas a széndioxid kibocsátásuk – hogy egy környezetvédelmi szempontot is figyelembe vegyünk. Természetesen a „nem”-ek listája nagyon hosszú, rengeteg kritériuma van annak, hogy egy vállalatot etikusnak minősítsenek az úgynevezett rating agency-k, vagyis a besorolásra hivatott szervezetek.

Léteznek továbbá pozitív kritériumok is, amelyek teljesítése még kedvezményesebb hitelekhez segítheti a cégeket, ilyen például ha egy vállalat az átlagnál magasabb bért fizet a dolgozóinak, illetve ha újrahasznosított alapanyagokat használ fel.

Az etikus befektetési csomagokat jellemzően tradicionális bankok veszik fel a kínálatukba, de emellett egyre több kifejezetten etikus pénzügyintézet is létezik már. Magyarországon – egyelőre – még nincs erre példa, de Nyugat-Európában, illetve az észak-amerikai kontinensen egyre nagyobb szerepet kapnak az etikus bankok is a pénz- és tőkepiacokon.

A tartományi központ,
Wundanyi

Miután a vietnámi háború, az apartheid és Nader megadta a szükséges impulzusokat az etikus magatartás nemzetközi intézményesüléséhez, az 1970-es években az etikus befektetések volumene nagymértékben növekedett. A legtöbb irodalmi forrás szerint az első, mindenki számára nyitott, etikus befektetési alap az 1978-ban Nagy-Britanniában bemutatott Pax World Fund volt. Részletesebb kutatás után azonban kiderül, hogy ezt hat évvel megelőzte a svéd Ansvar Aktiefond elnevezésű kezdeményezés, amelyet az Ansvar biztosítótársaság és a baptisták közösen alakítottak ki. Ezt a lehetőséget 2007-ben az öt legjobban prosperáló etikus befektetési alap között tartották számon.

Az etikus finanszírozás gyakorlata leggyorsabban az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában terjedt el. Az 1980-as években Charles Jacob egy új irányelveket tartalmazó etikus befektetési lehetőséget dolgozott ki. Az alap különlegessége az volt, hogy a negatív kritériumok (mint például a fegyvergyártás) mellett már pozitív kritériumokat is használtak (ilyen lehet például a kiemelt odafigyelés a dolgozókra, illetve azok családjára). Mikor 1984-ben hosszú évek után a nagyközön-

Gede romjai, Kenya

„Az etikus finanszírozás lehetőséget nyújt az embereknek, hogy pénzüikkel számukra fontos dolgokat támogassanak, saját lelkiismeretük és preferenciáik alapján fektessék be tőkéjüket”

Az etikus pénzintézetek non-profit bankok, vagyis az általuk generált nyereséget nem osztják ki részvényeseik között, hanem különböző szociális, vagy ökológiai projekteket finanszíroznak abból. A német Steyler Bank például nyereségeiből iskolákat, kórházakat és egyéb intézményeket épít és tart fenn a harmadik világban. Szolgáltatásaik széleskörűek; az etikus bankoknál lehet bankszámlát nyitni, hiteleket felvenni (társadalmilag vagy ökológiailag fenntartható projektekre – ilyenkor sokkal olcsóbb a hitel, mint a konvencionális bankoknál), különböző (csakis etikus) befektetéseket eszközölni, takarékbetét-számlákat nyitni, valamint etikus magánnyugdíj-pénztárat venni. Hogy ki mennyivel támogatja a bankok által finanszírozott projekteket, azt mindenki saját belátása szerint döntheti el. Vannak olyan befektetések, amelyek az átlagosnál alacsonyabb hozamot hoznak, viszont az etikus befektetőknek többletet jelent az, hogy pénzüikkel szociálisan vagy ökológiailag korrekt projektet támogatnak. Más befektetések a piaci átlaghoz hasonló hozamot ígérnek kielégítve azok igényeit is, akik nem tudnak lemondani a nyereségről. Az etikus bankszámláknak is sok-sok fajtája van, egyes esetekben a jóváírandó kamatról, vagy annak egy részéről dönthet úgy a számlatulajdonos, hogy egy általa megadott szociális programra fordítja, vagy például a kezelési költség folyik egy afrikai ország kórházába. Az etikus bankok hihetetlen kreativitással igyekeznek a számlatulajdonosok és befektetők számára megtalálni a nyereség és az önkéntes segítségnyújtás közötti arany középutat.

A JÖVŐ

2006-ban az egyik kereskedelmi bank Magyarországon is elkezdte felkutatni az etikus finanszírozásban rejlő lehetőségeket, de a felmérés végül azzal zárult, hogy még nem elég érett rá a magyar pénz- és tőkepiac. Az Európai Unióban azonban egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak ennek a finanszírozási formának, amely így előbb-utóbb Magyarországon is be fog gyűrűzni a köztudatba.

Az etikus finanszírozás lehetőséget nyújt az embereknek, hogy pénzüikkel számukra fontos dolgokat támogassanak, saját lelkiismeretük és preferenciáik alapján fektessék be tőkéjüket. Az utóbbi években az etikus banki- és befektetési lehetőségek iránt világszerte megnövekedett a kereslet, s ha ez a trend folytatódik, akkor van remény arra, hogy nem csak a vállalati, de a privát befektetők is egyre nagyobb társadalmi nyomást tudnak majd gyakorolni a szociális és környezetvédelmi tevékenységek elterjedését illetően. ☀

JEGYZETEK

¹ A Brazil nut kifejezésnek angolban két értelme van, az egyik egy fa termésére, a brazil dióra (vagy paradióra) vonatkozik, a másik pedig a nut szót mint bolondot értelmezi – ezt kapcsolták össze a brazil szóval és jött ki a fent említett szójáték